

РЕЦЕНЗІЯ

на монографію І. М. Цуркана «Лірика Олександра Олеся: поетика символізму» (Київ: «Талком», 2019. 400 с.)

Монографія І. М. Цуркана присвячена актуальним питанням сучасного літературознавства, спроектованим у площину дослідження теоретичного та літературно-історичного дискурсу модерністського мистецтва в європейській та українській поезії кінця XIX – першої половини XX ст.

Загальні тенденції розвитку модерністського мистецтва в європейській та українській поезії означеного періоду в монографії простежено у контексті їхнього взаємовпливу на становлення та етапи художньої еволюції лірики Олександра Олеся, й, зокрема, формування у ній вимірів символістської поетики.

Автор дослідження констатує, що творчість Олександра Олеся від самого її початку завжди привертала увагу літературних критиків та літературознавців. Дослідниками художнього доробку митця ретельно простежено основні етапи його творчого шляху, окреслено структурно-функціональні рівні його художньої системи, ґрунтовно простудійовано лінгвопоетичні та етнокультурні аспекти творчості поета, його місце серед чільних представників українського модернізму тощо. Водночас, як справедливо зауважує І. М. Цуркан, «творчість Олександра Олеся, попри її знаковість для вітчизняного мистецтва слова й певну репрезентативність для своєї доби, у багатьох аспектах ще не досліджена, а в деяких потребує переосмислення: полемічними залишаються питання творчого методу автора, еволюції його естетичних уподобань та характеру активного діалогу зі світовою літературою» (с. 3). Гостродискусійним є передусім питання визначення природи творчого методу Олександра Олеся, ускладненого стильовою поліфонією його художньої манери. Від перших літературно-критичних рецензій і до сьогодення тривають дискусії щодо естетичної спрямованості художніх уподобань Олександра Олеся, пріоритетності у них елементів народництва, неоромантизму, імпресіонізму чи символізму. Спроба знайти аргументовано доказову відповідь на усі ці запитання й визначає актуальність рецензованої монографії І. М. Цуркана. Це перша у вітчизняній літературознавчій науці синтетична праця про

естетико-художню парадигму поезики символізму у ліриці Олександра Олеся.

Викладу й аргументуванню основних концептуальних положень підпорядковано й структуру монографії І. М. Цуркана. Монографічне дослідження складається зі вступу, трьох розділів, висновків та списку використаної літератури (487 позицій), який зайвий раз декларує сумлінність авторського охоплення опрацьованого наукового матеріалу.

У першому розділі праці «Олександр Олесь: тло і постать» проаналізовано контекст ідейно-естетичних вимірів, у яких відбувалася взаємодія українського та європейського модернізму, характер їхнього впливу на поезику символізму Олександра Олеся. Охарактеризовано світоглядно-художні засади символістського мистецтва як напрямку, що перебував «на межі есхатологічних і катастрофічних передчуттів епохи», творчу постать Олександра Олеся, який відігравав роль посередника між українським та європейським символізмом, простудійовано і систематизовано головні вектори рецепції творчості поета в літературній критиці ХХ – початку ХХІ століть.

У другому розділі «Аксіологічний аспект символізму Олександра Олеся» автор акцентує увагу на питаннях художнього віддзеркалення у поезії митця суголосних його часу соціально-політичних, моральних, естетичних запитів епохи. На тлі широкого співставного контексту західноєвропейської, української та російської поезії автор окреслює розроблену ним типологію символів у ліриці Олександра Олеся, характеризує зміст естетичних та екзистенційних візій, концептосферу авторецептивного дискурсу символістських рефлексій митця.

Третій розділ «Трансцендентна символіка природних образів» поглиблює попередньо розроблену типологію образів-символів контекстом їх художнього взаємозв'язку з образами природного світу, його екзистенційно-філософської означеності (поетична мариністика, солярна, флористична, орнітоморфна символіка тощо).

Умотивованими, на нашу думку, постають висновки до монографії, що повністю висвітлюють результати здійсненого дослідження й аргументовано доводять тезу, що «Олександр Олесь, засвідчивши своєю творчістю інтегрованість у контекст європейського символізму, зумів вивести українську літературу на

світовий рівень, зберігши самобутньо-національний колорит своєї поезії» (с. 376).

Праця І. М. Цуркана має виразне теоретичне та історико-літературне спрямування, виконана відповідно до сучасних концепцій філологічної думки, містить чимало тонких спостережень над особливостями поезики символістської лірики, глибинних оцінок творчості Олександра Олеся.

Звісно, запропонований матеріал не претендує на абсолютність і закінченість або на остаточну відповідь на порушене питання – він швидше є дискусійною пропозицією на шляху наближення до істини. Навіть якщо деякі положення праці можуть здаватися не дуже переконливими, вони спонукають до подальшого наукового пошуку та творчої полеміки.

Монографія дослідника є переконливим доказом динамічності українського літературознавства у вивченні актуальних питань літератури, його потенціалу до наукового осягнення нових теоретичних проблем.

Монографічна праця І. М. Цуркана привертає увагу новизною теоретичної бази дослідження, приваблює точністю й багатоаспектністю літературознавчого аналізу поетичного тексту, коректністю інтерпретацій, логікою й послідовністю викладу матеріалу. Наукова компетентність автора в багатьох галузях знання, прийоми застосовуваного аналізу є безперечними перевагами монографії.

Вважаю, що монографія І. М. Цуркана буде однаковою мірою цікава і для науковців, і для широкого загалу студентів-філологів, і для вчителів-словесників як новий ракурс прочитання надзвичайно різноманітної у своїх жанрових інваріантах, тематичних аспектах та стильових реєстрах символістської лірики Олександра Олеся.

*Завідувач кафедри української мови та літератури
ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний
університет імені академіка Степана Дем'янчука»,
доктор філологічних наук, професор Назарець В. М.*